

BÖLGESEL KALKINMADA SOSYAL SERMAYENİN ROLÜ: ZONGULDAK'TA BİR ALAN ARAŞTIRMASI¹

Hamza ÇEŞTEPE*
Alican GEMİCİOĞLU**

THE ROLE OF SOCIAL CAPITAL IN REGIONAL DEVELOPMENT: A FIELD RESEARCH IN ZONGULDAK

Öz

Sosyal sermaye kavramı son dönemlerde siyaset bilimi, sosyoloji gibi bilim dallarıyla birlikte iktisatta da yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, kalkınmanın ve özellikle bölgesel kalkınmanın sağlanmasında önemli bir araç olarak kabul edilen sosyal sermaye ile ilgili çalışmaların sayısı artmaktadır. Bu çalışmada, sosyal sermaye düzeyi Zonguldak ili örneğinde belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, Zonguldak il merkezinde bir örnek kütleye alan araştırması uygulanmıştır. Alan araştırmasında kullanılan anket, literatürde sosyal sermayeyi belirlemede kullanılan göstergelerden yararlanılarak 5'li likert ölçeği formatında hazırlanmıştır. Bu göstergeler güven endeksi, network endeksi ile karşılıklı yardımlaşma ve ortak işbirliği endeksi olarak belirlenmiştir. Alan araştırması sonuçlarına göre, Zonguldak'ta sosyal sermaye düzeyinin genel olarak düşük düzeyde olduğu, bunun da bölgesel kalkınma düzeyini olumsuz etkilediği söylenebilir. İlin kalkınmışlık düzeyini artırmak için, sosyal ve beşeri sermayeyi geliştirici politikaların uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Bölgesel Kalkınma, Zonguldak, Alan Araştırması.

Abstract

In recent years, the concept of social capital has been widely used in economics as well as in the fields of political science and sociology. In this context, the number of studies on social capital, which is considered as an important tool in the development and particularly in the regional development, is increasing. In this study, the level of social capital has been tried to be determined in the case

¹ Bu çalışma, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (ZBEÜ)'nde Prof. Dr. Hamza Çeştepe'nin danışmanlığında Alican Gemicioğlu tarafından hazırlanan ve ZBEÜ, BAP Birimi tarafından desteklenen yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Çalışma ayrıca, VI. ISES Sempozyumunda bildiri olarak sunulmuştur.

* Prof. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İİBF., İktisat Bölümü, e-posta: hcestepe@beun.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1541-5703>.

** Y. Lisans Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, SBE, İktisat ABD, e-posta: alicangemicioğlu@live.com, <https://orcid.org/0000-0002-8165-5759>.

of Zonguldak province. For this purpose, the field research was applied to a sample mass in Zonguldak province center. The survey used in the field research was prepared in the format of 5-point likert scale by using the indicators used in determining the social capital in the literature. These indicators are defined as confidence index, network index and mutual assistance and common cooperation index. According to the results of the field study, the level of social capital in Zonguldak is generally low and this affects the level of regional development negatively. In order to increase the level of development of the province, it is necessary to implement the policies to develop social capital and human capital.

Keywords: Social Capital, Regional Development, Zonguldak, Field Research.

1. Giriş

Ülke ekonomilerindeki nicel gelişmeyle birlikte, sosyo-kültürel ve siyasal yapıda da değişimi ve gelişimi ifade eden kalkınma, daha çok gelişmekte olan ülkelerin bir sorunu olmakla birlikte aslında gelişmiş ülkelerin de bir sorunudur. Daha açık ifade etmek gerekirse, gelişmekte olan ülkeler hem genel kalkınma hem de bölgesel kalkınma sorunuyla karşı karşıyayken, gelişmiş ülkeler de daha çok bölgesel kalkınma sorunuyla mücadele etmek zorundadır. Türkiye gibi genel kalkınmasını belli bir düzeye getirmiş ülkeler için de bölgesel kalkınmanın sağlanması, özellikle bölgeler arası dengesizliklerin nedenlerinin araştırılması ve bu dengesizliklerin giderilmesi için gerekli politikaların üretilmesi ve uygulanması önem arz etmektedir.

Gerek genel ülke kalkınması, gerekse bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi için öncelikle çeşitli kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Geçmiş dönemlerde en önemli kaynak olarak fiziki sermaye kabul edilmiş ve bu kaynağı artırmaya ve iyileştirmeye yönelik politikalar uygulanmıştır. Bu bağlamda, bölgesel düzeyde de ilgili otoriteler tarafından fiziki sermaye düzeyini artırmaya yönelik politikalar izlenerek bölgesel dengesizlikler giderilmeye çalışılmıştır. Ancak, uygulanan bu politikaların başarısız olması ya da yeterli başarıyı sağlayamaması araştırmacı ve karar alıcıları kalkınmanın başka kaynakları da olabileceği konusuna yönlendirmiştir. Bu gelişmeler sonucunda 20. yüzyılın ikinci yarısında önce beşeri sermaye günümüze doğru da sosyal sermaye, kalkınmanın yeni kaynakları olarak ilgili kesimler tarafından kabul edilmeye başlanmıştır.

Genel ülke kalkınması ve bölgesel kalkınmada sosyal sermayenin önemli bir role sahip olduğunun ortaya çıkması, bu konuda yapılan akademik çalışmaların sayısını da artırmıştır. Özellikle, kalkınmada sosyal sermayenin rolünü ortaya koyabilmek için öncelikle sosyal sermaye düzeyini belirlemeye yönelik çalışmalar ön plana çıkmıştır. Bu çalışmada

da, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonraki ilk il olan ve altyapı, göç, istihdam gibi çeşitli kalkınma sorunları bulunan Zonguldak'ta sosyal sermaye düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Genel kalkınma ve bölgesel kalkınmada sosyal sermayenin rolü konusunda özellikle son 10-15 yılda önemli sayıda çalışma yapılmış olmakla birlikte², bu konuda Zonguldak üzerine yapılmış herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. 1950'li yıllardan itibaren şehirle özdeşleşen taşkömürü madenlerinde çalışmak üzere sürekli göç alan, ancak daha sonraları madencilik sektöründeki gerilemeyle birlikte son dönemlerde önemli sayıda göç veren Zonguldak'ta sosyal sermaye düzeyinin belirlenmesi ekonomik olduğu kadar şehrin sosyal, demografik ve kültürel portresini göz önüne serme anlamında da önem arz etmektedir.

Çalışma, alan araştırmasına dayalı uygulamalı bir çalışmadır. Bu bağlamda tesadüfi olarak seçilmiş, Zonguldak'ta ikamet eden toplam 900 kişiye uygulanmak üzere 42 sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. 18 yaş ve üstü bireyler ile yüze yüze görüşülerek doldurtulan anketlerden sağlıklı olan 800 adet anket değerlendirmeye alınmış ve ankete katılanların verdikleri cevaplardan yararlanılarak, sosyal sermaye göstergeleri olarak üç farklı endeks oluşturulmuştur. Ankete katılan kişilerin her bir endeks için vermiş olduğu cevapların sonucu; yüksek seviyede, orta seviyede ve düşük seviyede şeklinde değerlendirilmiş ve alt endekslere bağlı olarak genel sosyal sermaye endeksi oluşturulmuştur.

Çalışma giriş dışında dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde sosyal sermaye kavramı hakkında bilgi verilmiş, bu bağlamda çeşitli düşünürlerin sosyal sermaye tanımları ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde, sosyal sermayenin genel kalkınma ve özellikle bölgesel kalkınmayla ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bundan sonra gelen bölümde, Zonguldak'ta sosyal sermaye düzeyini belirlemek için uygulanan alan çalışmasının önce yöntemi ve örnekleme açıklanmış, daha sonra da verilerin analizi yapılarak sosyal sermaye düzeyi ortaya konulmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise, genel sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

2. Sosyal Sermaye Kavramı

Sosyal sermaye insanlık tarihinin başlangıcından itibaren, yani insanoğlunun ihtiyaç duymaya başlayarak yaşadığı günden beri var olan kökeni oldukça eski bir kavramdır. İnsanoğlu tarihsel süreçte ekonomik,

¹ Bu konuda yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: Whiteley, 2000; Casey, 2004; Woodhouse, 2006; Fidrmuc ve Gerxhani, 2008; Keskin, 2008; Filiztekin, 2009; Kangal, 2013; Karataş ve Seki, 2017.

sosyal, siyasal ve ailevi grup özellikleri bulunan ve bu özelliklerle ilişki kuran bir varlıktır. Dolayısıyla insanların sahip oldukları söz konusu özellikler ve ilişkiler, onların sosyal sermaye ile yakın ilişkisini ortaya koymaktadır (Babacan, 2012:62).

Kavramı ilk ortaya atan kişilerden biri olan sosyolog Lyda J. Hanifan, 1916 yılında yazmış olduğu makalesinde, sosyal sermayenin insanların günlük yaşantısındaki önemli somut maddelerden ziyade; iyi niyet, arkadaşlık, sempati ve sosyal birlikteliği ortaya çıkaran, bireylerin ve ailelerin sosyal ilişkilerinden kaynaklandığını belirtmiştir. Hanifan, sosyal sermayeyi çoğunlukla bireyler arasındaki ilişkiler üzerinden tanımlamaktadır. Böylelikle sosyal sermayenin öteki sermaye çeşitlerinden ayrılan özelliğini vurgulamıştır (Keskin, 2008:10).

Sosyal sermaye kavramı ilk olarak Bourdieu tarafından kullanılmıştır. Bourdieu'ye göre ilişkiler ve insanların aralarında kurdukları sosyal bağlar, birlikte toplumun yapı taşlarını oluşturmaktadır. Sosyal iletişim ağları toplumlar için önemli bir zenginliktir. Sosyal sermaye ilk olarak kişiler arasındaki ilişki ağlarının büyümesine ve kişilerin ekonomik, kültürel ve sembolik sermayesinin kapsamına bağlıdır. Burada iki kavram ön plana çıkmaktadır. Bu kavramlar; sosyal ağlar ile maddi ve sembolik değişim ilişkileridir. Başka bir deyişle sosyal sermaye bağların değeri, büyüklüğü ve harekete dönüştürebilme becerisidir. Her fert aslında toplumda bir sosyal sermayeye sahiptir. Sahiplik, ferdin belirli bir aileye, gruba, partiye aidiyetiyle açıklanabilir. Bireyler, bu aidiyet yoluyla bulunduğu grubun ağlarını ve kaynaklarını kullanmayı garantiler. Aidiyet, fert için hem tanıma hem de tanınmadır. Bu süreç karşılıklı ilişki ile gelişir (Yarıcı, 2011:131).

Coleman, Portes ve Putnam gibi düşünürler de çalışmalarında sosyal sermaye kavramını geliştirmişlerdir. Birçok sosyal sermaye tanımı bulunmaktadır. Bunun nedeni ise farklı yaşam tarzından gelen farklı hedeflerden kaynaklanmaktadır. Kavramla ilgili olarak bütünü oluşturan sosyal ağlar/formel ve enformel gönüllü gruplarda bulunma, anlayış, güven, hoşgörü gibi sivil normların fonksiyonu hakkında uzlaşmaya varılmıştır (Duman ve Alacahan, 2011:182). Örneğin, Bourdieu ve Coleman sosyal sermaye kavramını daha çok mikro düzeyde tanımlarken, Putnam makro düzeyde anlatmıştır. Kavramı, bireyler arasında işbirliğini daha çok kolaylaştıran “güven, normlar ve ağlar” şeklinde tanımlamakta olan Putnam'a göre, ortak hedeflerine ulaşmak için ortakların birbirleriyle kuracakları işbirliği ile birlikte daha etkin hareket etmelerini sağlayan bu maddi olmayan unsurlar sosyal sermayenin özelliklerini oluşturur (Günkör, 2011:12).

Amerikalı ünlü bir siyaset bilimci olarak sosyal sermaye kavramının günümüz sosyal bilim çevresinde büyük şöhret kazanmasını sağlayan Fukuyama ise, ekonomik ve toplumsal refahın üretilmesinde en büyük katkıyı sosyal sermayenin sağladığını belirtmiştir. Fukuyama sosyal sermayeyi “bir toplumda veya onun bazı bölümlerinde güven duygusunun hakim olmasından ileri gelen bir yeti” olarak tanımlamıştır (Fukuyama, 2005: 42). Fukuyama’ya göre “güçlü ve istikrarlı bir aile yapısı ve dayanıklı toplumsal kurumlar, bir hükümetin merkez bankası yada ordu yaratması gibi yasayla var edilemez”. Güven düzeyi düşük seviyede olan toplumlarda büyük ölçekli sanayiler kurmak için devlet müdahalesine gerek duyulurken, güven düzeyi yüksek olan toplumlarda devlet desteğine gerek duyulmadan sivil güçler tarafından başarılı bir şekilde gerçekleştirilir (Şan, 2007:76).

Özetlemek gerekirse, sosyal bilimlerdeki birçok kavram gibi sosyal sermaye kavramı da farklı düşünürler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ancak, bu tanımların ortak noktası insanların yaratılışı gereği sosyal bir varlık olması nedeniyle birlikte yaşamasını sağlayan her türlü normlar ve ağların sosyal sermayeyi oluşturduğudur.

3. Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi

Geçmiş Sanayi Devrimine kadar geri götürülebilen ancak, II. Dünya Savaşından sonra asıl önemini kazanan kalkınma olgusu ağırlıklı olarak ekonomik; bununla birlikte sosyal, siyasal, kültürel gibi birçok boyutu olan bir kavramdır. Çok boyutlu bu kavramın ölçülmesinde de doğal olarak çok sayıda sosyoekonomik gösterge kullanılmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin başlıca amacı olan ekonomik kalkınmanın nasıl gerçekleştirileceği konusunda özellikle 1960’lı yıllardan itibaren teorik ve ampirik çok sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar sonucunda kalkınma için ekonomik iyileşmenin gerekli ancak yeterli olmadığı, kalkınmanın beşeri ve sosyal boyutunun göz ardı edilemeyeceği gerçeği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda sosyal sermayenin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların sayısı da zaman içinde artmıştır. Bu çalışmalarda, sosyal sermaye göstergelerinden özellikle “güven” unsurunun ülkelerin kalkınması üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Sosyal sermayenin kaynakları olan birey, grup ve toplum bilişenleriyle birlikte hem üretimde verimlilik hem de doğrudan tüketimde fayda elde edilmektedir. Özellikle güven, işbirliği ile birlikte yürütülen faaliyetler ve iletişimin artması ekonomik kalkınmayı pozitif etkilemektedir (Tüysüz, 2011:33-34). Bunun yanında sosyal sermaye ekonomik kalkınmayı; işlem maliyetlerini azaltma, bilginin daha kolay yayılması,

bilgiye ulaşım maliyetinin azalması, teknolojinin benimsenmesi ve üretimde kullanılmaya başlanması, zor zamanlarda karşılıklı yardımlaşma ve gayri resmi sigorta işlevi görme, şirket ortaklıklarının kurulmasını kolaylaştırma ve şirketlerin büyümesine yardımcı olma, toplumda suçların azalması, işsizliğin ve yolsuzluğun azalması gibi sonuçlarla etkilemektedir (Keskin, 2008:39)

Diğer taraftan, kalkınmanın önemli ayaklarından birini bölgesel kalkınma oluşturmaktadır. Ekonomik kalkınmada yerel aktörlerin öneminin artmasına istinaden “bölge” kavramının da önemi zamanla artmış, ekonomik gelişmişlik bakımından bölgeler gelişmiş ve azgelişmiş bölgeler şeklinde sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesi ve azgelişmiş bölgelerin kalkındırılması konusunda da zaman içinde çeşitli görüşler ortaya konulmuş, bu doğrultuda politika ve uygulamalar devreye sokulmuştur.

Ülkeler arasındaki ya da ülkelerde coğrafi bölgeler arasındaki eşitsizliklerin ve gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinde politika yapımında fiziki, beşeri sermaye gibi diğer sermaye türleri ile birlikte sosyal sermaye de fazlaca kullanılmaktadır. Sosyal sermayenin bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri, ulusal kalkınma üzerindeki etkileriyle benzerlik arz etmekle birlikte bölgesel düzeyde daha fazla ağırlıklıdır (Karataş ve Seki, 2017:106).

Sosyal sermaye ile bölgesel kalkınma arasındaki yakınlık, ortaklaşa iş yapılabilmesi ve kurumlar arasındaki etkileşim hızı sosyal sermayenin bölgesel kalkınmaya etkisini hızlandırmaktadır. Sosyal sermayenin bölgesel kalkınmaya olan etkisi sosyal sermayenin bölgesel kalkınmaya operasyonel etkisi ve sosyal sermayenin bölgesel kalkınma türü bakımından etkisi şeklinde ikiye ayrılarak incelenmektedir. Sosyal sermayenin ulusal kalkınmaya sağladığı katkılar bölgesel kalkınma için de geçerlidir. Sosyal sermayedeki iyileşme işlem masraflarının düşmesi, emek piyasasının etkinleşmesi, suç ve suça bağlı masrafların azalması, toplumsal katılımın artması, beşeri sermayenin işlevinin artırılması ve toplumsal sağlığın korunması şeklindeki yararlarıyla bölgesel kalkınmanın hızlanmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, sosyal sermayenin bölgesel kalkınmaya sağladığı özel avantajlar da vardır. Bunlar ise, rekabet düzeylerin yükseltilmesi, yenilikçilik kapasitesinin artırılması ve kümelenme potansiyellerinin etkileşimleridir (Tüysüz, 2011:48).

4. Zonguldak'ta Sosyal Sermaye Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Alan Araştırması

Türkiye cumhuriyetinin ilk ili olan Zonguldak, ekonomik yapısı sahip olduğu zengin doğal kaynaklara göre şekillenmiş bir ilimizdir. Boksit, demir, manganez, barit, dolomit, kalker, kuvarsit, şiferton gibi çeşitli maden yataklarının bulunduğu Zonguldak'ın adeta özdeşleştiği maden ise taşkömürüdür (Vergil vd., 2015:1). 1960'lı yıllara kadar gerek üretim, gerekse istihdam açısından sürekli artış gösteren sektör bu dönemden itibaren küçülmeye başlamış, bu eğilim 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren daha fazla hız kazanmıştır. Bu eğilim halen devam etmektedir. Zonguldak'ta madencilik sektörü bu şekilde gerilerken, ilin eskiden beri ikinci önemli sektörü konumunda olan sanayi sektörünün gelişimi hızlanmış ve ticaret de hızlı gelişen sektörler arasında yer almaya başlamıştır. Özellikle adıgeçen ve diğer sektörlerde son 15-20 yılda yapılan özel sektör yatırımları ile Zonguldak ekonomisi gelişme kaydetmeye başlamıştır. Ancak, bu gelişmelere rağmen Zonguldak daha önce belirtildiği gibi önemli kalkınma sorunları olan bir ilimizdir. İlin bu özellikleri ve sosyal sermayenin bölgesel kalkınmadaki rolü dikkate alındığında, Zonguldak'taki sosyal sermaye düzeyinin belirlenmesi önemli olmaktadır. Bu bölümde önce araştırmanın yöntemi hakkında bilgi verilecek, ardından verilerin analizi yapılarak Zonguldak'taki sosyal sermaye düzeyi ortaya konulacaktır.

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada, Zonguldak ili merkezinde yaşayan bireyleri kapsayan örnek kütle üzerinde anket yöntemine dayalı bir alan araştırmasının yapılması hedeflenmiştir. Anketteki toplam 42 adet sorunun, basit tesadüfi örnekleme yöntemine göre seçilmiş örnek kütledeki bireyler ile birebir görüşülerek cevaplandırılması sağlanmıştır. Anket soruları, İlknur Karataş ve İsmail Seki'nin "*Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi: Aksaray Örneği*" adlı çalışmasında uygulanan anketin Zonguldak'a uyarlanmasıyla hazırlanmıştır. Araştırmanın veri toplama aşamasında, hazırlanan anketler 15.10.2018-31.12.2018 tarihleri arasında 18 yaş ve üstü bireyler ile yüze yüze görüşülerek doldurulmuştur. 900 adet hazırlanan ve alan çalışması ile gerçekleştirilen anketlerden sağlıklı olan 800 adet anket değerlendirmeye alınmış, buna karşılık 100 adet anketin sorularının büyük kısmına cevap verilmediği ve eksik doldurulduğu tespit edilerek değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Anket uygulanacak örnek kütleinin büyüklüğünün belirlenmesi amacıyla aşağıdaki formül uygulanmıştır (Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu, 2007:265):

$$n = \frac{NPQZ^2}{(N-1)d^2 + PQZ^2}$$

n: Örnek kütle büyüklüğü

N: Ana kütle büyüklüğü (125.339,00)

P: Sosyal sermaye olma olasılığı (0,5)

Q: Sosyal sermaye olmama olasılığı (0,5)

Z: % (1- α) düzeyinde Z test değeri (0,05)

α : Önem düzeyi

d: Hata payı (0.05)

Formülde değerler yerine konulduğu zaman örnek kütle sayısı;

$$n = \frac{125.339 * (0,5) * (0,5) * (1,96^2)}{(125.339 - 1) * (0,05^2) + (0,5) * (0,5) * (1,96^2)}$$

n = 382,99

Ankette 5'li Likert Ölçeği kullanılmıştır. Soruların en olumsuz cevap değeri 1 puan, en olumlu cevap değeri 5 puan olarak hesaplanmıştır. Sosyal sermaye düzeyini tespit etmek için hazırlanan sorulardan, sosyal sermaye göstergeleri olarak üç farklı endeks oluşturulmuştur. Bu endeksler; güven endeksi, network (resmi ve gayri resmi sosyal ağlara katılım) endeksi ve karşılıklı yardımlaşma ve ortak işbirliği endeksleridir. Anketi cevaplayan bireylerin her bir endeks için vermiş oldukları cevapların sonucu yüksek düzey, orta düzey ve düşük düzey olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 1: Uygulamalı Analize İlişkin Sosyal Sermaye Endeksi Bileşenleri

Sosyal Sermaye Endekslerinin Bileşenleri	
Güven Endeksi	<ul style="list-style-type: none">• Günlük ilişkilerde güven düzeyi• Kişilere duyulan güven düzeyi• Kurumlara duyulan güven düzeyi
Network Endeksi (Resmi ve Gayri Resmi Sosyal Ağlara Katılım)	<ul style="list-style-type: none">• Gönüllü olarak üye olunan kuruluşlar• Üye olunan kuruluşlarda karar süreçlerinde etkili olma oranı• Siyasi etkinliklere katılım oranı
Karşılıklı Yardımlaşma ve Ortak İşbirliği Endeksi	<ul style="list-style-type: none">• Komşularla olan ilişkiler• Toplumsal fayda sağlayan etkinliklere katılım oranı• Toplumsal aktivitelere gönüllü katılım oranı• Toplumsal aktivitelere katılım amacı

Kaynak: Karataş, İlnur ve İsmail Seki (2017), "Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi: Aksaray Örneği". *Ege Academic Review*, Cilt 17, s.109

Güven endeksi ile ilgili ankette yirmi bir soruya yer verilmiştir. Bireylerin en çok kime güvendikleri, kişilere duyulan güven düzeyi için

on beşinci soruda bulunan yedi seçenek ile belirlenmiştir. Kurumlara duyulan güven düzeyi için on altıncı soruda bulunan on üç seçenek hazırlanmıştır. Network endeksinde kişilerin resmi ve resmi olmayan kurumlara üyeliklerini ve genel olarak siyasete katılım düzeyini ölçmek için üç soru bulunmaktadır. Gönüllü üye olunan kuruluş ya da gruplar düzeyini belirlemek için yedinci soruda on dokuz seçenek verilmiş, siyasete katılımı belirlemek için kırk ikinci soruda on üç seçenek ayrılmıştır. Karşılıklı yardımlaşma ve ortak işbirliği endeksi için beş soru bulunmaktadır. Anketler SPSS paket programında değerlendirilmiştir.

4.2. Örneklem ve Verilerin Özellikleri

Örnek kütleinin yaş grubu dağılımını incelediğimizde, Tablo 2’de görüldüğü gibi ankete katılanların %35,90’ı 18-25 yaş grubunda, %15,90’ı 26-30 yaş grubunda, %23,10’u 31-40 yaş grubunda, %15,40’ı 41-50 yaş grubunda, %9,80’i ise 51 ve üstü yaş grubundadır.

Tablo 2: Yaş Grubu Dağılımının Sıklık Sayısı ve Oran Dağılımı

Yaş Grubu	Sıklık Sayısı	Oran (%)
18-25	287	35,90
26-30	127	15,90
31-40	185	23,10
41-50	123	15,40
51 yaş ve üzeri	78	9,80
Toplam	800	100,00

Örnek kütleinin cinsiyet dağılımı şöyledir: Ankete katılanların %51,50’si kadınlardan oluşurken, %48,50’si erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 3: Cinsiyet Dağılımının Sıklık Sayısı ve Oran Dağılımı

Cinsiyet	Sıklık Sayısı	Oran (%)
Kadın	412	51,50
Erkek	388	48,50
Toplam	800	100,00

Örnek kütleinin doğum yeri dağılımı Tablo 4’de görüldüğü gibi; ankete katılanların %56,50’i Zonguldak doğumluyken, %43,50’si ise Zonguldak dışında başka bir şehir doğumlulardan oluşmaktadır.

Tablo 4: Doğum Yeri Dağılımının Sıklık Sayısı ve Oranı Dağılımı

Doğum Yeri	Sıklık Sayısı	Oran (%)
Zonguldak	452	56,50
Diğer	348	43,50
Toplam	800	100,0

Örnek kütlenin eğitim durumu dağılımı şöyle şekillenmiştir: Ankete katılanların %3,80'i ilkokul mezunuyken, %4,40'ı ortaokul, %27'si lise, %56'sı üniversite, %8,90'ı yüksek lisans veya doktora mezundur.

Tablo 5: Eğitim Durumu Dağılımının Sıklık Sayısı ve Oranı Dağılımı

Eğitim Durumu	Sıklık Sayısı	Oran %
İlkokul	30	3,80
Ortaokul	35	4,40
Lise	216	27,00
Üniversite	448	56,00
Yüksek Lisans/Doktora	71	8,90
Toplam	800	100,00

Örnek kütlenin meslek dağılımı; ankete katılanların %23,30'u memur, %16'sı işçi, %4,40'ı emekli, %13,10'u serbest meslek, %28,10'u öğrenci, %6,80'i çalışmıyor, %8,40'ı ise diğer meslekler şeklinde sıralanmıştır.

Tablo 6: Meslek Dağılımının Sıklık Sayısı ve Oran Dağılımı

Meslek	Sıklık Sayısı	Oran %
Memur	186	23,30
İşçi	128	16,00
Emekli	35	4,40
Serbest Meslek	105	13,10
Öğrenci	225	28,10
Çalışmıyor	54	6,80
Diğer	67	8,40
Toplam	800	100,00

Örnek kütlenin gelir grubu dağılımı ise şu şekildedir: Ankete katılanların %22,10'u 0-500 TL gelir grubunda yer alırken, %11,50'i 501-1.000 TL gelir grubunda, %16,90'ı 1.001-1.800 TL gelir grubunda, %17,10'u 1.801-2.500 TL gelir grubunda, %32,40'ı 2.501 TL ve üzeri gelir grubundadır (Not: Anketin hazırlandığı ve uygulandığı dönemde asgari ücret Net 1.603,12 TL'dir).

Tablo 7: Gelir Grubu Dağılımının Sıklık Sayısı ve Oran Dağılımı

Gelir Grubu (TL)	Sıklık Sayısı	Oran %
0-500	177	22,10
501-1.000	92	11,50
1.001-1.800	135	16,90
1.801-2.500	137	17,10
2.501 ve üzeri	259	32,40
Toplam	800	100,00

4.3. Verilerin Analizi ve Sosyal Sermaye Düzeyinin Belirlenmesi

Zonguldak ili merkezinde yaşayan bireylerin sosyal sermaye düzeyini belirlemek için yapılan anketin sonucu bu bölümde açıklanmaktadır. İlk olarak sosyal sermaye göstergeleri olarak kabul edilen güven, network, yardımlaşma ve ortak işbirliği endeksleri hesaplanarak düzeyleri açıklanacak ve daha sonra genel olarak sosyal sermaye düzeyi hakkında bilgi verilecektir.

4.3.1. Güven Endeksi

Zonguldak ili merkezinde yapılan ankette güven düzeyini belirlemek amacıyla kişilere; “genelde insanlara güvenip güvenmedikleri, en çok kimlere güvendikleri ve hangi kamu kurumlarına güvendikleri” soruları sorularak güven düzeyi hesaplanmıştır.

Ölçeğin güvenilirliğini ve ölçekteki maddelerin iç tutarlılığını test etmek için Cronbach Alfa katsayısı yöntemi kullanılmıştır. SPSS paket programında yapılan analiz neticesinde Cronbach Alfa katsayısı %89 olarak tespit edilmiştir. Bu orana göre ölçeğin oldukça güvenilir olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, değişkenler arasında negatif ilişkilerin olmaması ölçeğin iç tutarlılığının çok iyi olduğunu göstermektedir.

Tablo 8'e göre anketi cevaplayan 800 kişinin güvenle ilgili sorulara verdikleri cevapların sıklık dağılımı gruplandırıldığında %31,88'inin güven düzeyi yüksek çıkarken, %39,38'inin güven düzeyinin orta, %28,75'inin güven düzeyinin ise düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Güven Endeksi Düzeyi

Güven Endeksi	Sıklık Sayısı	Oran %
Düşük	230	28,75
Orta	315	39,38
Yüksek	255	31,88

Güven endeksi düzeyini ölçmek için ankette sorulan sorulardan ilki “Genel olarak insanlara güvenilir mi?” sorusudur. Bu soru ile ilgili verilen cevaplar Tablo 9'da gösterilmiştir. Tabloya göre ankete cevap verenlerin %4,50'si birçok insanın güvenilir olduğunu, %30,38'i bazı insanların güvenilir olduğunu düşünürken %7,38'i insanlara güven konusunda “bilmiyorum” cevabını vermiş, %57,75'i ise insanlara güven konusunda çok dikkatli olmak gerektiğini belirtmiştir.

Tablo 9: Genel Olarak İnsanlara Güvenilir mi?

	Sıklık Sayısı	Oran %
Birçok insan güvenilirdir	36	4,50
Bazı insanlar güvenilirdir	243	30,38
Bilmiyorum	59	7,38
Çok dikkatli olmak gerekir	462	57,75
Toplam	800	100

Güven endeksini belirlemek için ankette yer alan sorulardan biri olan “en çok güvendiğiniz kişiler kimlerdir?” sorusunda seçenekler olarak aile, komşular, tanıdık insanlar, hemşehriler, başka dinden insanlar ve başka milletten insanlar yer almaktadır. Bu seçeneklere verilen cevaplar Tablo 10’da gösterilmiştir. Tabloya göre %83,25’lik oranla ankete katılanların en çok güvendiği kişilerin aile bireyleri olduğu görülmekte olup, hiç güvenmediği kişiler ise %31,88’lik oranla ilk defa tanıştıkları insanlardır. Ankete katılanların komşular, tanıdık insanlar, hemşehriler ve başka dinden insanlara olan güvenlerinde ağırlıklı olarak kararsız kaldıkları görülmektedir

Tablo 10: En Çok Güvendiğiniz Kişiler Kimlerdir?

	Çok Fazla		Oldukça Fazla		Kararsızım		Güvenmem		Hiç Güvenmem		Toplam
	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	
Aileniz	666	83,2	117	14,6	12	1,5	5	0,6	0	0,0	800
Komşular	59	7,3	222	27,7	368	46,0	104	13,0	47	5,8	800
Tanıdığımız İnsanlar	91	11,3	260	32,5	335	41,8	83	10,3	31	3,8	800
Hemşehriler	35	4,3	115	14,3	401	50,1	178	22,2	71	8,8	800
Başka Dinden İnsanlar	30	3,7	65	8,1	484	60,5	134	16,7	87	10,8	800
Başka Milletten İnsanlar	27	3,3	71	8,8	471	58,8	142	17,7	89	11,1	800
İlk Defa Tanıştığımız İnsanlar	13	1,6	12	1,5	270	33,7	250	31,2	255	31,8	800

Güven endeksini ölçmek için ankette sorulan sorulardan biri olan “Hangi kuruma ne kadar güvenirsiniz?” sorusuyla ilgili seçenekler Tablo 11’de verilmiştir. Tabloya göre diğer seçeneklerle karşılaştırıldığında %28’lik oranla en çok güvenilen kurum Silahlı Kuvvetler, buna karşılık hiç güvenilmeyen kurum ise %23,5’lik oranla Avrupa Birliği’dir. Genel olarak kişilerin kurumlara olan güvenirlilik konusunda kararsız oldukları görülmektedir. Bu kurumların başında hükümet, meclis, adalet kurumları, sivil toplum örgütleri, eğitim kurumları ve meslek odaları gelmektedir.

Tablo 1: Hangi Kuruma Ne Kadar Güvenirsiniz?

	Çok Fazla		Oldukça Fazla		Kararsızım		Güvenmem		Hiç Güvenmem		Toplam
	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	
Hükümet	94	11,8	140	17,5	263	32,9	176	22	127	15,9	800
Meclis	72	9	142	17,8	311	38,9	168	21	107	13,4	800
Silahlı Kuvvetler	224	28	252	31,5	221	27,6	73	9,1	30	3,8	800
Sivil Toplum Örgütleri	58	7,3	187	23,4	405	50,6	110	13,8	40	5	800
Adalet Kurumları	89	11,1	139	17,4	309	38,6	170	21,3	93	11,6	800
Diyanet İşleri Başk.	83	10,4	140	17,5	289	36,1	152	19	136	17	800
Eğitim Kurumları	67	8,4	200	25	343	42,9	136	17	54	6,8	800
Sosyal Güvenlik Kurumları	76	9,5	187	23,4	386	48,25	107	13,4	44	5,5	800
Sağlık Kurumları	106	13,2	243	30,4	309	38,6	104	13	38	4,8	800
Meslek Odaları	47	5,9	96	12	488	61	122	15,3	47	5,9	800
Basın Yayın Organları	46	5,8	68	8,5	319	39,9	211	26,4	156	19,5	800
Polis	187	23,4	251	31,4	217	27,1	100	12,5	45	5,6	800
Avrupa Birliği	38	4,8	59	7,4	347	43,4	168	21	188	23,5	800

4.3.2. Network Endeksi

Zonguldak İli Merkezinde yapılan ankette kişilere; “gönüllü üye olunan grup/kuruluşlar, grup/kuruluşta karar almada ne kadar etkili oldukları ve son üç yıl içerisinde katıldıkları siyasi etkinlikler” soruları sorularak network endeksi hesaplanmıştır.

Ölçeğin güvenilirliğini ve ölçekteki maddelerin iç tutarlılığını test etmek için Cronbach Alfa katsayısı yöntemi kullanılmıştır. SPSS paket programında yapılan analiz neticesinde Cronbach Alfa katsayısı %76 olarak tespit edilmiştir. Bu orana göre ölçeğin güvenilir olduğu görülmektedir. Aynı zamanda değişkenler arasında negatif bir ilişkinin olmaması ölçeğin iç tutarlılığının çok iyi olduğu göstermektedir.

Anket sorularına verilen cevaplara göre network endeksi sonuçları negatiftir. Tabloya 12'ye göre Zonguldak il merkezindeki bireylerin yalnızca %22,44'nün resmi ve gayri resmi ağlara katılımı yüksek seviyedeysen, %76,29'unun düşük seviyede ve %1,27'sinin ise orta seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 22: Network Endeksi Düzeyi

Network Endeksi Düzeyi	Sıklık Sayısı	Oran %
Düşük	610	76,29
Orta	10	1,27
Yüksek	180	22,44

Network endeksini ölçmek için ankette sorulan sorulardan biri olan “Gönüllü olarak üyesi olduğunuz kuruluşlar/gruplar hangileridir?” sorusuna ait seçenekler Tablo 13’de verilmiştir. Tabloya göre %19,25’le en çok üye olunan kuruluş sendikalar iken, en az üye olunan grup veya kuruluş çiftçi topluluklarıdır. Anketi cevaplayanların %38,63’ünün hiçbir grup veya kuruluşa üye olmadığı görülmektedir.

Tablo 33: Gönüllü Olarak Üyesi Olduğunuz Kuruluşlar/Gruplar

Kuruluşlar/Gruplar	Sıklık Sayısı	Oran %
Sendikalar	154	19,25
Çiftçi Toplulukları	5	0,63
Ticari Kurumlar	11	1,38
Kooperatifler	8	1,00
Kadın Toplulukları	17	2,13
Hemşeri Toplulukları	16	2,00
Dini Toplulukları	12	1,50
Aile Toplulukları	12	1,50
Kültürel Topluluklar	30	3,75
Sivil Toplum Kuruluşları	31	3,88
Okul Komitesi	16	2,00
Sağlık Komitesi	4	0,50
Çevre Toplulukları	15	1,88
Spor Kulüpleri	87	10,88
Mesleki Toplulukları	33	4,13
Ticaret Odası	13	1,63
Partiler	19	2,38
İnsan Hakları ile İlgili Topluluklar	8	1,00
Herhangi bir yere üye değilim	309	38,63
Toplam	800	100,00

Network endeksini ölçmek için ankette sorulan bir diğer soru “Kuruluş/grubun karar alma süreçlerinde ne kadar etkilisiniz?” sorusudur.

Soruya verilen cevaplar Tablo 14’de yer almaktadır. Tabloya göre ankete katılanların %3,50’si karar alma sürecinde oldukça fazla etkiliyken, %50,38’inin karar alma sürecinde etkisi oldukça az, %19’unun ise karar alma sürecinde etkisi ne az ne de fazladır.

Tablo 14: Kuruluş/Grubun Karar Alma Süreçlerinde Ne Kadar Etkilisiniz?

	Sıklık Sayısı	Oran %
Oldukça Az	403	50,38
Az	141	17,63
Ne az, Ne fazla	152	19,00
Fazla	76	9,50
Oldukça Fazla	28	3,50
Toplam	800	100,00

Network endeksini ölçmek için ankette en son soru olarak “Son Üç Yılda Aşağıdaki Siyasi Etkinliklerden Hangilerine Katıldınız?” sorusu bulunmaktadır. Soruya verilen cevaplar Tablo 15’de gösterilmiştir. Tabloya göre, ankete katılanların %85,50’si seçimlere katılmış olup, anketi cevaplayanların büyük çoğunluğu soruda yer alan seçeneklere “hayır” cevabını vermişlerdir.

Tablo 45: Son Üç Yılda Aşağıdaki Siyasi Etkinliklerden Hangilerine Katıldınız?

Siyasi Etkinlik	Evet		Hayır		Toplam
	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	
Seçimlere katılmak	684	85,50	116	14,50	800
Sorunlarla ilgili dilekçe yazmak	281	35,10	519	64,90	800
Politikacıya mektup/mail atmak	108	13,50	692	86,50	800
Mahalle sorunları için dilekçe yazmak	149	18,60	651	81,40	800
Parti gençlik kollarına üye olmak	48	6,00	752	94,00	800
Parti kadın kollarına üye olmak	36	4,50	764	95,50	800
Toplu yürüyüşe katılmak	247	30,90	553	69,10	800
Siyasi partiye üye olmak	84	10,50	716	89,50	800
Sivil toplum örgütüne üye olmak	106	13,30	694	86,80	800
Boykot eylemine katılmak	94	11,80	706	88,30	800
İnternet eylemine katılmak	154	19,30	646	80,80	800
Evleri gezip tanıtım yapmak	32	4,00	768	96,00	800
Broşür dağıtmak	75	9,40	725	90,60	800

4.3.3. Karşılıklı Yardımlaşma ve Ortak İşbirliği Endeksi

Ankette karşılıklı yardımlaşma ve ortak işbirliği endeksi düzeyini belirlemek amacıyla kişilere; “Toplumsal fayda sağlayan etkinliklere katılım, çevre ve komşularla aralarındaki ilişki” ile ilgili sorular sorularak güven düzeyi hesaplanmıştır.

Diğer endekslerde olduğu gibi ölçeğin güvenilirliğini ve ölçekteki maddelerin iç tutarlılığını test etmek için Cronbach Alfa katsayısı yöntemi kullanılmıştır. SPSS paket programında yapılan analiz neticesinde Cronbach Alfa katsayısı %73 olarak tespit edilmiştir. Bu oran ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 16’da görüldüğü üzere, sorulara verilen cevaplara göre karşılıklı yardımlaşma ve ortak işbirliği endeksi düzeyi sonuçları olumlu çıkmıştır. Tabloya göre Zonguldak ili merkezindeki bireylerin yalnızca %46,88’nin karşılıklı yardımlaşma ve ortak işbirliği yüksek seviyede, 23,50’sinin düşük seviyede ve %29,63’ünün ise orta seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 56: Karşılıklı Yardımlaşma ve Ortak İşbirliği Endeksi

Endeks Düzeyi	Sıklık Sayısı	Oran %
Düşük	188	23,50
Orta	237	29,63
Yüksek	375	46,88

Karşılıklı yardımlaşma ve ortak işbirliği endeksini ölçmek için ankette sorulan sorulardan biri olan bireylerin çevresiyle ve komşularıyla ilişki düzeyini belirlemek için Tablo 17’de değerleri yer alan sorular³ bireylere sorulmuştur. Tablo 17’ye göre, anketi cevaplayanların %34,88’i yaşadıkları şehirde güven düzeyi artışıyla ilgili kararsız kalırken, %47,88’i hastalandıklarında komşularının kendilerine yardım edeceğini, %53,13’ü maddi sıkıntı çeken komşularına yardım edeceklerini, %40,63’ü ise kendileri maddi sıkıntı yaşadıklarında çevresindeki insanların yardım edeceklerini belirtmişlerdir.

³ Bu sorular ve Tablo 17’de temsil edildikleri numaralar şunlardır: (1) Son 1 yıl içerisinde il/ilçede güven düzeyi arttı. (2) Hastalanınca komşularınız size yardım eder. (3) Maddi sıkıntı çeken herhangi bir komşunuza yardım edersiniz. (4) Maddi sıkıntı çektiğinizde çevrenizdeki insanlardan yardım alabilirsiniz.

Tablo 67: Bireylerin, Çevresiyle ve Komşularıyla Aralarındaki İlişki Düzeyinin Dağılımı

	Tamamen Katılıyorrum		Katılıyorrum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam
	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	
(1)	27	3,3	109	13,6	279	34,8	278	34,7	107	13,3	800
(2)	126	15,7	383	47,8	149	18,6	97	12,1	45	5,6	800
(3)	159	19,8	425	53,1	137	17,1	56	7,0	23	2,8	800
(4)	100	12,5	325	40,6	216	27,0	101	12,6	58	7,2	800

Karşılıklı Yardımlaşma ve Ortak İş birliği Endeksini ölçmek için bireylerin toplumsal fayda sağlayan etkinliklere katılım düzeyini belirlemek amacıyla Tablo 18’de değerleri gösterilen sorular⁴ bireylere sorulmuştur. Tablo 18’e göre, anketi cevaplayanların %39,50’si toplumsal aktivitelere gönüllü olarak katıldığını, %42’si toplumsal sorunların çözümü için birlikte hareket edildiğini belirtirken, %40,50’si toplumdaki insanların yarısının hem zaman hem de parasal olarak katkıda bulunduğu konusunda kararsızdır, %38,25’i toplumdaki bireylerin cezalandırılma veya eleştirilme kaygısıyla aktivitelere gönüllü olarak katılmaları konusunda kararsız kaldıkları görülmektedir.

Tablo 78: Bireylerin Toplumsal Fayda Sağlayan Etkinliklere Katılım Düzeyi Dağılımı

	Tamamen Katılıyorrum		Katılıyorrum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam
	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	Sıklık Sayısı	Oran %	
(1)	81	10,1	316	39,5	246	30,7	141	17,6	16	2,0	800
(2)	92	11,5	336	42,0	240	30,0	106	13,2	26	3,2	800
(3)	34	4,2	211	26,3	324	40,5	187	23,3	44	5,5	800
(4)	59	7,3	220	27,5	306	38,2	180	22,5	35	4,3	800

⁴ Bu sorular ve Tablo 18’de temsil edildikleri numaralar şunlardır: (1) Toplumunuzdaki insanlar toplumsal aktivitelere gönüllü olarak katılır. (2) Yaşadığınız yerde bir okul sorunu olsaydı insanlar çözümü için birlikte hareket ederdi. (3) İldeki insanların %50’den fazlası ortak kalkınma hedefleri için para ve zaman katkısında bulunur. (4) İnsanlar cezalandırılma ya da eleştirilme kaygısıyla toplumsal aktivitelere gönüllü katılır.

4.3.4. Sosyal Sermaye Endeksi

Sosyal sermaye düzeyini hesaplamak için güven endeksi, network endeksi ve karşılıklı yardımlaşma ve ortak işbirliği endeksleri birleştirilerek sosyal sermaye düzeyi endeksi oluşturulmuştur.

Ölçeğin güvenilirliğini, ölçekteki soruların aynı fikri ölçüp ölçmediğini ve böylece ölçekteki maddelerin iç tutarlılığının olup olmadığını test etmek amacıyla Cronbach Alfa Katsayısı yöntemi kullanılmıştır. Buna göre SPSS paket programında yapılan analiz neticesinde sosyal sermaye endeksinin güvenilirlik değeri olan Cronbach Alfa %83 olarak bulunmuştur. Bu oran ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Ankete katılan 800 kişinin sorulara verdikleri cevapların sıklık dağılımı incelendiği zaman, Tablo 19’da gösterildiği gibi %31,75’inin sosyal sermaye seviyesi yüksek çıkarken, %43,50’sinin düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir. %24,75’inin sosyal sermaye seviyesi ise orta seviyede çıkmıştır.

Tablo 19: Sosyal Sermaye Düzeyi

Sosyal Sermaye Düzeyi	Sıklık Sayısı	Oran %
Düşük	348	43,5
Orta	198	24,75
Yüksek	254	31,75

Özetlemek gerekirse, alan çalışması sonuçlarına göre Zonguldak ilinde ikamet eden bireylerin güven endeksinin yeterince yüksek olmadığı, network endeksinin oldukça düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Karşılıklı yardımlaşma ve ortak işbirliği endeksinin nispeten yüksek olduğu ilde, genel sosyal sermaye düzeyinin de düşük olduğu tespit edilmiştir.

Diğer taraftan, çalışmada ankete katılanların yaş, gelir durumu, eğitim düzeyi gibi özellikleriyle sosyal sermaye düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla ki-kare testleri de yapılmıştır. Fazla alan kapladığı için, burada biri dışında sayısal değerleri verilmeyen bu testlerin ortaya koyduğu sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür: Çalışmada yaşın artması ile birlikte sosyal sermaye düzeyinin azaldığı, ancak 51 yaş ve üstünde arttığı görülmektedir. Bu bağlamda, en yüksek güven düzeyi de %36,4 ile 51 yaş ve üstü yaş grubundadır. Meslek grupları ile güven düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sosyal sermaye düzeyinin en yüksek olduğu grup emeklilerken, en düşük olduğu grup ise işsizler olmaktadır ki bu beklenen bir sonuçtur. Çalışmada ortaya çıkan şaşırtıcı sonuçlardan biri ise, beklenenin aksine eğitim düzeyi ile sosyal sermaye düzeyi arasında ters bir ilişkinin olduğu

sonucudur. Anket sonuçlarına göre, Tablo 20’de görüldüğü gibi en yüksek sosyal sermaye düzeyi ilkokul mezunlarında olurken, en düşük sosyal sermaye düzeyine ise üniversite mezunları sahiptir. Bu durumun nedenleri olarak, eğitim düzeyinin artmasına rağmen şehirleşme ve modern hayatın getirdiği bazı değişimler, bireyselliğin artması, insanlar arasında güven duygusunun zayıflaması gibi faktörler gösterilebilir.

Tablo 20: Eğitim ve Sosyal Sermaye Düzeyi Arasındaki İlişki

			Sosyal Sermaye Düzeyi			Toplam
			Yüksek	Orta	Düşük	
Eğitim	İlkokul	Sıklık	12	6	12	30
		Eğitim İçindeki %	39,77	21,52	38,71	100,00
		SS Endeksi İçinde %	5,32	2,20	2,80	10,33
		Toplam İçindeki %	1,49	0,81	1,45	3,75
	Ortaokul	Sıklık	13	8	14	35
		Eğitim İçindeki %	38,38	21,23	40,39	100,00
		SS Endeksi İçinde %	6,38	2,45	3,56	12,39
		Toplam İçindeki %	1,68	0,93	1,77	4,38
	Lise	Sıklık	69	52	95	216
		Eğitim İçindeki %	31,78	24,24	43,98	100,00
		SS Endeksi İçinde %	26,30	18,08	26,70	71,07
		Toplam İçindeki %	8,58	6,55	11,88	27,00
	Üniversite	Sıklık	136	111	201	448
		Eğitim İçindeki %	30,28	24,92	44,80	100,00
		SS Endeksi İçinde %	53,41	38,81	58,32	150,54
		Toplam İçindeki %	16,96	13,96	25,09	56,00
	Yüksek Lisans / Doktora	Sıklık	21	19	31	71
		Eğitim İçindeki %	30,22	26,50	43,28	100,00
		SS Endeksi İçinde %	8,57	6,64	8,62	23,84
		Toplam İçindeki %	2,68	2,35	3,84	8,88
Toplam	Sıklık	251	196	353	800	
	Eğitim İçindeki %	34,08	23,68	42,23	100,00	
	SS Endeksi İçinde %	100,00	100,00	100,00	100,00	
	Toplam İçindeki %	31,39	24,59	44,02	100,00	

5. Sonuç

Kısaca, bireyler arasındaki ilişkiler, sosyal ağlar ve normlar şeklinde tanımlanabilen sosyal sermayenin ülke kalkınmasında olduğu kadar bölgesel kalkınmada da etkili bir faktör olduğu, gerek teorik gerekse uygulamalı çalışmalarda ortaya konulmuş bir gerçektir. Sosyal sermayenin bileşenlerini oluşturan güven, sosyal ağlara katılım ve karşılıklı yardımlaşma ve işbirliği, ekonomik ve sosyal alanda yapılan

yatırımların etkinliğini artırmakta ve bölgesel kalkınma sürecini hızlandırmaktadır. Bu çalışmada, oldukça eski bir şehir olmasına rağmen önemli kalkınma sorunları olan Zonguldak'ta sosyal sermaye düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, istatistiksel olarak önemli sayılabilecek bir örnek kütle üzerine alan araştırması uygulanarak, sosyal sermaye endeksi ile alt endeksleri oluşturulmuş ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

Alan araştırması sonuçlarına göre yapılan analizde, Zonguldak ilinde ikamet eden bireylerin güven endeksinin yeterince yüksek olmadığı, network endeksinin oldukça düşük düzeyde kaldığı ve genel olarak sosyal sermaye düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında, çalışmada yaş ve eğitim düzeyi arttıkça sosyal sermaye düzeyinin azalması gibi ilginç sonuçlar da elde edilmiştir. Bu sonuçlar, Zonguldak'ta sosyal sermaye düzeyini geliştirmeye yönelik politikaların geliştirilmesi ve bunların hızlı bir şekilde uygulamaya geçirilmesi zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Zonguldak'ta sosyal sermaye düzeyinin yükseltilebilmesi için öncelikle resmi ve gayri resmi sosyal ağlara katılımın geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için, Zonguldak'ta eksikliği fazlasıyla hissedilen; bireyleri bir araya getirecek, insanlar arasında etkileşimi artıracak sosyal ortamlar oluşturulmalıdır. Bu bağlamda dernek, vakıf, kulüp gibi, kişileri bir araya getirecek kuruluşlar oluşturulmalı ve var olanlar desteklenmeli; böylece bu oluşumlar öncülüğünde yapılacak konferans, konser, spor karşılaşmaları gibi organizasyonlarla kişilerin birbirlerini tanımaları, karşılıklı güven ve aidiyet duygularının geliştirilmesi sağlanmalıdır. Bu konuda kamu kurumlarıyla birlikte, özellikle yerel yönetimler etkin bir rol üstlenmelidir.

Çalışmada, özellikle resmi kurumlara olan güven düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durum yatırım yaparken öncelikle "güvenli liman" unsurunu göz önünde bulunduran, belirtilen durumda kurumlardan yeterli desteği alamayacağını düşünen yatırımcıların yatırım kararlarını olumsuz etkilemektedir. Ulusal ve yerel düzeyde girişimciyi destekleyecek gerek maddi gerekse manevi teşvik edici politikaların sosyal sermaye düzeyini, dolayısıyla bölgesel kalkınma sürecini olumlu şekilde etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Son olarak, Türk toplumunun ayırıcı özelliklerinden biri olan ve çalışmada diğer endekslere göre nispeten daha yüksek çıkan karşılıklı yardımlaşma ve ortak işbirliğinin daha fazla geliştirilmesi için de bireylere eğitim süreci içinde bunun önemi ve etkisi öğretilmeli, bu

doğrultuda özellikle kitle iletişim araçları etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

Kaynaklar

- Babacan, M. E. (2012), *Toplumsal Paylaşım Ağlarında Sosyal Sermaye Pratikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Casey, T. (2004), Social Capital and Regional Economies in Britain, *Political Studies*, 52, s.96-117.
- Duman, B. ve Alacahan, O. (2011), Sosyal Sermaye/Güven Boyutunda Etkinlik, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), s.181-208.
- Fidrmuc, J. ve Gerxhani, K. (2008), Mind the Gap! Social Capital, East and West, *Journal of Comparative Economics*, 36(2), s.264-286.
- Filiztekin, A. (2009), Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi, EDAM ve Deloitte Türkiye Ortak Yayını, <http://www.edam.org.tr/images/PDF/yayinlar/Reports/t%FCrkiye%20icin%20bir%20rekabet%20endeksipdf>, (Erişim Tarihi: 08.05.2019).
- Fukuyama, F. (2005), *Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Güncör, C. (2011), *Sosyal Sermaye ve Eğitim İlişkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kangal, N. (2013), *Sosyal Sermaye Teorileri ve Sosyal Sermaye Kalkınma İlişkisi: Türkiye Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karataş, İ. ve Seki, İ. (2017), Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi: Aksaray Örneği, *Ege Academic Review*, 17, s.105-126.
- Keskin, M. (2008), *Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma: Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Üyelerinde Sosyal Sermaye Düzeyi ve Belirleyicilerinin Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Sümbüloğlu, K. ve Sümbüloğlu, V. (2007), *Biyostatistik*, Ankara: Hatiboğlu Yayın Dağıtım.

- Şan, M. K. (2007), Bilgi Toplumuna Geçişte Sosyal Sermayenin Taşıdığı Önem ve Türkiye Gerçeği, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 2(1), s.70-95.
- Tüysüz, N. (2011), *Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması*, Ankara: Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Vergil, H., Çeştepe, H., Dökmen, G., Şükrüoğlu, D. ve Bayramoğlu, M.F. (2015), *Zonguldak İlinde Taşkömürü Üretiminin Ekonomik Etki Analizi*, Ankara: Buluş Tasarım ve Matbaacılık.
- Whiteley, P. F. (2000), Economic Growth and Social Capital, *Political Studies*, 48, s.443-466.
- Woodhouse, A. (2006), Social Capital and Economic Development in Regional Australia: A Case Study, *Journal of Rural Studies*, 22 (1), s.83-94.
- Yarıcı, S. (2011), Pierre Bourdieu'da Sosyal Sermaye Kavramı, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6 (1), s.125-135.